

Анна ШЕРШУН,
аспірант кафедри політології
і державного управління ДВНЗ «УжНУ»

СПЕЦИФІКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ, ЗАСОБИ ВЕДЕННЯ ТА МЕТОДИ ПРОТИДІЇ

Розкрито етапи ведення інформаційної війни Російської Федерації проти України, розглянуто питання застосування антиукраїнських засобів та методів інформаційного впливу, проаналізовано конкретні підходи щодо захисту вітчизняного інформаційного поля.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційна війна.

В статтє раскрываются этапы информационной войны Российской Федерации против Украины, рассмотрен вопрос использования антиукраинских средств и методов информационного влияния, проанализированы конкретные подходы по защите отечественного информационного поля.

Ключевые слова: информационная безопасность, информационная война.

Stages of the Russian Federation information war against Ukraine, using of anti-Ukraine methods of the information influence, ways for protection of Ukrainian information sphere are considered in the article.

Keywords: information security, information war.

Метою статті є розкриття терміну «інформаційна війна», надання короткої характеристики способів та методів ведення інформаційної війни, визначення основних напрямів протидії російській інформаційній агресії.

Виклад основного матеріалу

Проблематикою інформаційно-психологічних впливів та їх практичного використання займались

провідні вітчизняні вчені та науковці: В. Говоруха, О. Литвиненко, В. Остроухов, В. Петрик, Г. Перепелиця, Г. Почепцов та інші. У російській науці відповідному напрямку досліджень присвячені роботи В. Лисичкіна, В. Прилуцького, С. Расторгуєва, Л. Шелепіна та інших. Іншими зарубіжними науковцями, які займались дослідженням цієї проблематики є П. Дракер, Д. Рісман, Т. Рона, Д. Тапскотт, Е. Тоффлер, Х. Шрадер та інші автори. У вітчизняній науковій літературі досить фрагментарно розглянуті питання інформаційних воєн та відповідної зброї, не повністю висвітлена науково-методична база досліджень у цій галузі, хоча після розгорнення російської війни проти України дедалі більше висвітлюється ця проблематика в наукових доробках українських фахівців у галузях політології, психології і державного управління.

Ще давньокитайський військовий діяч Сунь-Цзи першим узагальнив досвід інформаційного впливу на супротивника. В трактаті «Мистецтво війни» Сунь-Цзи писав: «У будь-якій війні, як правило, найкраща політика зводиться до захоплення держави в цілому... Здобути сотні перемог у бою – це не межа мистецтва. Підкорити супротивника без бою – ось це вінець мистецтва» [11].

М. Маклюєн першим проголосив, що в наш час економічні зв'язки і відносини все більше набирають форми обміну знаннями, а не товарами. А засоби масової комунікації є новими «природними ресурсами», що примножують багатства суспільства [1].

Інформаційним війнам присвячено дослідження Мартіна Лібікі. Однією із форм інформаційної війни він називає психологічну. Завдання інформаційної війни, на погляд ученого, – це знищення не фізичної сили, а соціуму [10]. На думку Георгія Почепцова, інформаційна цивілізація не сприймає дій у фізичному просторі, перемогу вона вбачає в інформаційному і віртуальному просторах [13].

Отже, інформаційна війна – це складова ідеологічної боротьби, метою якої є послаблення моральних і матеріальних сил супротивника або конкурента й зміцнення власних.

Більше десяти років з боку Російської Федерації проводилася антиукраїнська інформаційна війна, в основі якої – поширення недостовірної, упередженої інформації про Україну, маніпулювання суспільною свідомістю громадян не тільки України, але й інших держав, пропаганда війни, національної ворожнечі та багато інших факторів, що впливають на зміну конституційного ладу української держави.

Голова Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі В.В. Костицький стверджує: «...Впродовж останніх років своєї діяльності Національна комісія відслідковувала в інформаційному просторі України загальні тенденції, які свідчили про швидке розгортання антиукраїнської інформаційної війни, яка охоплює кілька періодів». Він виокремлює кілька етапів ведення інформаційної антиукраїнської війни Росією:

перший етап – розповсюдження інформаційної продукції, що містила пропаганду алкоголізму, формувала алкогольний спосіб життя.

На фоні посилення боротьби громадянського суспільства з корупцією та негативними оцінками поширення цього явища в Україні світовою спільнотою майже всі центральні телеканали були переповнені матеріалами, що героїзували корупцію та корупціонерів, пропагували насильство і жорстокість як нормальну форму взаємовідносин з людьми. В інформаційному просторі з'явилося багато матеріалів, які містили зневагу до української історії, національних героїв та державних і національних символів України;

другий етап – зміна акцентів у веденні інформаційної війни, які заставляють змінити її сприйняття та оцін-

ки у зв'язку із розгортанням пропаганди, спрямованої на руйнування міжрелігійної та міжнаціональної злагоди і толерантності в Україні;

третій етап – (листопад 2013 року – липень 2014 року) – масштабне поширення інформаційної продукції, яка виправдовує та пропагує посягання на територіальну цілісність і конституційний лад України, заперечує право українського багатонаціонального народу на державність, ставить під сумнів можливість існування України як держави, що стало реальною загрозою національній безпеці України. Кількість інформаційних матеріалів, у яких експертиза виявляє порушення законодавства про захист суспільної моралі, у кінці 2013 року подвоюється;

четвертий етап – психологічна агресія, побудована на обмані та маніпуляції громадською думкою, заперечення та зневага до української державності, синхронізація інформаційної агресії та бойових дій проти України [8].

Російська сторона застосовує проти України увесь наявний інформаційний ресурс, включно, політиків і чиновників усіх рівнів, академічні та наукові структури, експертні організації, засоби масової інформації та навіть представників шоу-бізнесу. Координується широко-масштабна інформаційна кампанія проти України через сформовані мережі спецслужб та агентів.

Переважає більшість фахівців охарактеризувала події, які відбуваються в Україні, гібридною війною [2, 9, 17, 18]. «Гібридна» війна Росії проти України є якісно новим підходом ведення воєнних кампаній, ключовим моментом яких є психологічна та інформаційна обробка місцевого населення, застосування жорсткої сили іміджевої дипломатії на підготованому геополітичному просторі держави [18].

У науковій статті «Усі брешуть. Конфлікт в Україні і трансформація російських медіа» Джил Догерті – колишньої журналістки CNN, що була опублікована Центром

Шоренштейн із питань медіа, політики та суспільної політики (The Shorenstein Center on Media, Politics and Public Policy) при Гарвардському університеті, аналізується, які процеси відбувалися в російських ЗМІ за останні роки і як сформувались основи нинішньої російської пропаганди. Вона зазначає, що сьогодні російська пропаганда використовує як традиційні методи – дезинформацію, напівправду й навішування ярликів, так і величезну кількість сучасної інформаційної зброї, включаючи електронні ЗМІ, цифрові комунікації, блоги та соціальні мережі [5].

За підрахунками експерта з інформаційної безпеки групи В'ячеслава Гусарова, Російська Федерація щорічно витрачає на інформаційну війну проти України не менше 3,5 млрд дол. США (рис.1).

Рис. 1. Щорічні витрати Росії на інформаційну війну проти України

Російська Федерація ще з 60-х рр. ХХ ст. започаткувала розробки психотропної зброї та технологій інформаційного впливу, які пройшли успішну апробацію на населенні багатьох територій колишнього Радянського Союзу [3].

Основними напрямками та способами маніпулятивних психоінформаційних технологій РФ стосовно України були і залишаються надалі:

– поступове пониження міжнародного іміджу України з метою послаблення її геополітичного значення;

– відповідне дозування та спотворення інформації з метою дестабілізації ситуації в державі та впровадження власної політики «керованого хаосу»;

– формування стереотипу меншовартості та вторинності українців, а також відповідне руйнування почуття нації та народу;

– домінування російської мови, культури та традицій для утвердження самоідентифікації при одночасному витісненні української мови та культури.

Це підтверджується тенденційним висвітленням російськими ЗМІ подій в Україні та відкритим пропагуванням своїх імперських амбіцій, зневажливою характеристикою нашої Батьківщини у висловах вищого керівництва Росії. Так, зі слів президента РФ В. Путіна, «...Україна – це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її території – це Східна Європа, а частина, ще й значна, подарована нами» [16].

Український дослідник Ю.О. Горбань виокремлює такі основні методи інформаційної агресії проти України:

- 1) дезінформування та маніпулювання;
- 2) пропаганда;
- 3) диверсифікація громадської думки;
- 4) психологічний та психотропний тиск;
- 5) поширення чуток [4].

Яскравим прикладом ведення пропагандистських кампаній є діяльність ідеолога та пропагандиста фашизму Йозефа Геббельса, який проголосив такі принципи пропаганди:

- пропаганда має бути спланована і вестися з однієї інстанції;
- тільки авторитет може визначити, який має бути результат пропаганди: істинним чи фальшивим;
- чорна пропаганда використовується, коли біла неможлива або вона не має належного ефекту;
- пропаганда має характеризувати події та людей відмітними фразами чи гаслами;
- для кращого сприйняття пропаганда повинна викликати інтерес в аудиторії і передаватися через привабливе для уваги середовище комунікацій [7].

Керівництво РФ добре засвоїло та використовує технології геббельсівської пропаганди: той, що контролює інформаційне поле, той має владу; в найбільшу брехню, яку повторюють неодноразово, в результаті повіряють; нам потрібна не правда, а результат. А на зустрічі з представниками міжнародних громадських та релігійних організацій президент Росії В. Путін назвав нацистського міністра пропаганди Й. Геббельса талановитою людиною [12], а ті представники четвертої влади, які особливо добре освоїли ремесло останнього, були відзначені високими державними нагородами. Так, непублічним указом президента понад 300 працівників російських ЗМІ, зокрема майже 90 кореспондентів, були нагороджені «за високий професіоналізм і об'єктивність у висвітленні подій у Республіці Крим». До списку нагороджених потрапили журналісти ВГТРК, Першого каналу, НТВ, а також каналу «Russia Today» і холдингу «Lifenews». За аналогічну діяльність щодо висвітлення подій у Південній Осетії 2008 року нагород були удостоєні лише 11 російських журналістів [15].

Отже форми, методи, технології та засоби ведення інформаційної війни Росії проти України, з одного боку,

вважаються простими, навіть примітивними, з другого – ця війна була давно спланована, розроблена й досить успішно реалізована.

Щоб вдосконалити систему реагування на інформаційну війну Росії проти України наявна політична влада повинна працювати в таких напрямках:

- держава під час війни та у загрозовий період повинна здійснювати повний контроль над фактами, якими оперують ЗМІ, через удосконалення державної комунікації із ЗМІ усіх гілок влади та контроль за цим з боку профільних структур (РНБОУ, СБУ, Міністерства інформаційної політики України);

- напрямом удосконалення інформаційної протидії країні-агресору можуть стати розробки сучасних інформаційних війн, слід через Міністерство освіти і науки України залучити провідні академічні та дослідницькі інститути, експертні організації та аналітичні центри;

- Україна повинна активно формувати мережі з проукраїнських авторитетних структур (окремих лідерів громадської думки) та налагодити безперервні стратегічні комунікації. Створити механізми для залучення до такої діяльності громадського сектора та академічного середовища;

- держава має збільшити фінансування для реалізації більш активної та дійової інформаційної політики, зокрема на створення та розвиток альтернативних проєктів ЗМІ та підготовку фахівців для них [6].

Стратегія протидії інформаційним операціям має враховувати різні рівні протистояння, відповідно до яких також можуть бути сформовані тактичні завдання у векторі Російська Федерація – Західний світ:

- об'єктивне широкомасштабне інформування світової спільноти про події, що відбуваються в Україні, у тому числі шляхом створення іншомовних каналів поширення інформації, через дипломатичні можливості, експертне середовище;

- формування нетерпимості до порушення норм міжнародного права, застосування терористичних засобів політичної боротьби [14].

Висновки

Нині антиукраїнська інформаційна війна, що тривала протягом багатьох років, перейшла з латентної у відкриту. Україна, її державні органи влади, громадянське суспільство та ЗМІ не були готові до такої масової військової та інформаційної агресії, що в експертному середовищі отримала назву «гібридна війна». Тому наразі першочерговим завданням усіх державних, громадських, наукових, експертних, журналістських інституцій є розробка термінових ефективних заходів щодо нейтралізації інформаційної діяльності Росії та протидії її подальшому розгортанню. Виклики, що постали перед Україною, потребують негайної модернізації всієї системи інформаційної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Бабенко Ю. Інформаційна війна – зброя масового знищення! [Електронний ресурс] / Ю. Бабенко. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/>
2. Бакалинський О.О. Інформаційний «бліцкриг» / О.О. Бакалинський // Правова інформатика. – 2014. – № 2 (42). – С. 9–12.
3. Винокуров Н. Психотронная война: от мифов к реальности [Текст] / Н. Винокуров, Г. Гуртовой. — М.: Мистерия, 1993. — 368 с.
4. Горбань О.Ю. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю.О. Горбань // Вісник НАДУ. – №1. – Київ, 2015. – С. 136–141.
5. Догерті Д. Усі брешуть, або як трансформувалися російські ЗМІ [Електронний ресурс] / Джил Догерті. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/33880>

6. Експертна рада закликала владу удосконалити систему реагування на інформаційну війну Росії проти України [Електронний ресурс] // Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння. – 20.05.2015. – Режим доступу: <http://cacds.org.ua/ru/activities/480>
7. Жуковская Д. Йозеф Геббельс – теоретик СМІ Третього Рейха [Электронный ресурс] / Д. Жуковская. – Режим доступа : http://www.historicus.ru /joseph_Gebbels_teoretik_SMI_Tretyego_Reiha/
8. Костицький В.В. Інформаційна війна проти України – виклик світовому порядку [Електронний ресурс] / В.В. Костицький // Оксамит. – Режим доступу: <http://www.oksamyt.org/publik/zhit-krain/882-0202201511>
9. Левченко О.В. Проблеми і шляхи формування системи інформаційної безпеки держави /О.В. Левченко // Збірник наук. праць Харківського університету Повітряних Сил ім. І. Кожедуба. – 2014. – Вип. 2(39). – С. 166–168.
10. Лібікі М. Що таке інформаційна війна? [Електронний ресурс] / М. Лібікі. – Режим доступу : <http://viysko.com.ua/tehnologiji-voyen/martin-libiki - shho-take-informacijna-vijna/>
11. Ліпкан В. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / В. Ліпкан, Ю. Максименко, В. Желіховський. – Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.com/15800119/politologiya/ ponyattya_ zmist_ zagroz_ informatsiyniy_bezpetsi
12. «Он добивался своего, он был талантливый человек» – «борец с фашизмом» – Путин цитирует Геббельса [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sensor.net.ua/news/293175>.
13. Почепцов Г. Росія і Україна у співставленні їх комунікативно-пропагандистських можливостей [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/33291>

14. Панченко В.М. Інформаційні операції в асиметричній війні Росії проти України: підходи до моделювання / В.М. Панченко // Інформація і право. – № 3 (12). – 2014. – С. 13–16.
15. Президент Росії Володимир Путін нагородив 300 російських журналістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ua/news/120308>.
16. ТОП-7 цитат Путина об Україне [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politiko.ua/blogpost69917>.
17. Фурашев В.М. Сучасні війни: роль та місце інформаційного права та інформаційної безпеки / В.М. Фурашев // Правова інформатика. – 2014. – № 3(43). – С. 10–14.
18. Шевчук П. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти [Електронний ресурс] / П. Шевчук // Демократичне врядування. – 2014. – Вип.13. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVr_2014_13_11.pdf.